GLOBAL AXBOROT PLATFORMALARIDAGI MAFKURAVIY TA'SIR STRATEGIYALARI: KONTENT, FORMAT VA MAQSADLI AUDITORIYA TAHLILI

Jumanazarov Nodirbek Bekzod o'g'li
JDPU magistranti
Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi
"Ma'naviyat asoslari" yo'nalishi

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20224578

Annotatsiya: Ushbu maqolada global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta'sir strategiyalari kontent, format va maqsadli auditoriya nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Maqolada ijtimoiy tarmoqlar, videoplatformalar, bloglar, messenjerlar va boshqa raqamli kommunikatsiya vositalari orqali tarqatilayotgan axborotlarning inson ongi, yoshlar dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va jamiyat ma'naviy muhitiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, kontent mazmuni, vizual shakllar, qisqa videolar, memlar, algoritmik tavsiyalar va emotsional ta'sir vositalarining mafkuraviy yo'naltirishdagi o'rni ochib beriladi. Tadqiqotda global axborot platformalari bir tomondan zararli g'oyalar, soxta xabarlar va manipulyativ kontentni tarqatish vositasi bo'lishi, ikkinchi tomondan esa media savodxonlikni oshirish, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish va sog'lom axborot muhitini shakllantirish imkoniyatiga ega ekani asoslanadi.

Kalit so'zlar: global axborot platformalari, mafkuraviy ta'sir, kontent tahlili, format, maqsadli auditoriya, media savodxonlik, algoritmik tavsiyalar, axborot xavfsizligi, tanqidiy fikrlash, ma'naviy immunitet.

Аннотация: В данной статье анализируются стратегии идеологического воздействия на глобальных информационных платформах с точки зрения контента, формата и целевой аудитории. Рассматривается влияние информации, распространяемой через социальные сети, видеоплатформы, блоги, мессенджеры и другие цифровые коммуникационные средства, на сознание человека, мировоззрение молодежи, систему ценностей и духовную среду общества. Особое внимание уделяется роли содержания контента, визуальных форм, коротких видеороликов, мемов, алгоритмических рекомендаций и эмоционального воздействия в процессе идеологического влияния. В статье обосновывается, что глобальные информационные платформы, с одной стороны, могут служить средством распространения вредных идей, фейковых новостей и манипулятивного контента, а с другой — выступать эффективным инструментом повышения медиаграмотности, продвижения национальных ценностей и формирования здоровой информационной среды.

Ключевые слова: глобальные информационные платформы, идеологическое воздействие, анализ контента, формат, целевая аудитория, медиаграмотность, алгоритмические рекомендации, информационная безопасность, критическое мышление, духовный иммунитет.

Annotation: This article analyzes ideological influence strategies on global information platforms in terms of content, format, and target audience. It examines the impact of information distributed through social networks, video platforms, blogs, messengers, and other digital communication tools on human consciousness, youth worldview, value systems, and the spiritual environment of society. Special attention is paid to the role of content meaning, visual forms, short videos, memes, algorithmic recommendations, and emotional influence in shaping

ideological attitudes. The article argues that global information platforms may serve, on the one hand, as channels for spreading harmful ideas, fake news, and manipulative content, and on the other hand, as effective tools for increasing media literacy, promoting national values, and forming a healthy information environment.

Keywords: global information platforms, ideological influence, content analysis, format, target audience, media literacy, algorithmic recommendations, information security, critical thinking, spiritual immunity.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida global axborot platformalari insoniyat hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. Internet tarmoqlari, ijtimoiy media, videoplatformalar, messenjerlar, bloglar, onlayn nashrlar va boshqa raqamli kommunikatsiya vositalari axborot ishlab chiqarish, tarqatish va qabul qilish jarayonlarini tubdan o‘zgartirdi. Endilikda axborot faqat ommaviy axborot vositalari orqali emas, balki har bir foydalanuvchi, bloger, kontent yaratuvchi yoki raqamli platforma algoritmlari orqali ham keng auditoriyaga yetib bormoqda. M. Castells ta’kidlaganidek, axborotlashgan jamiyatda kommunikatsiya tarmoqlari ijtimoiy jarayonlar, hokimiyat munosabatlari va jamoaviy ong shakllanishida muhim rol o‘ynaydi [1]. Bu esa axborot makonida g‘oyaviy kurash, ijtimoiy ongga ta’sir o‘tkazish va auditoriyani muayyan fikrga yo‘naltirish imkoniyatlarini yanada kuchaytirmoqda. Global axborot platformalari zamonaviy jamiyatda ikki tomonlama vazifani bajaradi. Bir tomondan, ular ilm-fan, ta’lim, madaniyat, iqtisodiyot va xalqaro muloqotning rivojlanishiga xizmat qiladi. Raqamli platformalar orqali insonlar tezkor axborot oladi, o‘z fikrini bildiradi, turli bilim manbalaridan foydalanadi va dunyoqarashini kengaytiradi. Ikkinchi tomondan esa, aynan shu platformalar orqali turli mafkuraviy ta’sir strategiyalari amalga oshiriladi. A. Toffler axborot va bilim zamonaviy jamiyatda asosiy kuch manbalaridan biriga aylanishini qayd etadi [2]. Shu sababli axborot platformalaridagi kontent nafaqat ma’lumot yetkazadi, balki insonlarning qarashlari, qadriyatlari va ijtimoiy pozitsiyasiga ham ta’sir ko‘rsatadi.

Mafkuraviy ta’sir strategiyalari deganda muayyan g‘oya, qarash, qadriyat yoki ijtimoiy pozitsiyani auditoriya ongiga singdirishga qaratilgan usul va vositalar majmui tushuniladi. Bunday strategiyalar kontent mazmuni, uni taqdim etish formati, tarqatish tezligi, emotsional ta’sir kuchi va maqsadli auditoriyaning psixologik xususiyatlariga tayanadi. Global axborot platformalarida mafkuraviy ta’sir odatda bevosita buyruq yoki chaqiriq orqali emas, balki muntazam takrorlanadigan obrazlar, shiorlar, hikoyalar, trendlar va ramzlar orqali amalga oshadi. M. McLuhan ommaviy kommunikatsiya vositasining o‘zi ham inson idroki va axborotni qabul qilish shakliga ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi [3]. Demak, mafkuraviy ta’sirni o‘rganishda faqat kontent mazmuni emas, balki uning qanday formatda uzatilayotgani ham muhim ahamiyatga ega. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy axborot platformalarida kontentning ta’sir kuchi ko‘pincha uning mazmunidan tashqari, formatiga ham bog‘liq bo‘ladi. Masalan, qisqa video, infografika, emotsional surat, mem, bloger izohi yoki jonli efir orqali berilgan xabar oddiy matnli axborotga nisbatan tezroq qabul qilinadi va kengroq tarqaladi. Ayniqsa, yoshlar orasida vizual va qisqa formatdagi kontentlarning ta’siri kuchli bo‘lib, bu ularning dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori va ijtimoiy munosabatlariga bevosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin. UNESCO media va axborot savodxonligini axborotni izlash, baholash, undan mas’uliyatli foydalanish va uni yaratish ko‘nikmalari bilan bog‘liq muhim kompetensiya sifatida izohlaydi [4]. Shu jihatdan kontent, format va maqsadli auditoriyani tahlil qilish mafkuraviy ta’sir mexanizmlarini tushunishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Maqsadli auditoriya masalasi ham ushbu mavzuning muhim tarkibiy qismidir. Har qanday mafkuraviy ta’sir strategiyasi muayyan auditoriyaga yo‘naltiriladi. Yoshlar, o‘smirlar, talabalar, mehnat migrantlari, diniy qatlam, siyosiy faol guruhlar yoki madaniy qiziqishlari o‘xshash foydalanuvchilar alohida axborot segmenti sifatida qaralishi mumkin. Raqamli platformalar foydalanuvchilarning qiziqishlari, izlanishlari, ko‘rgan materiallari va onlayn faolligiga asoslanib, ularga mos kontentlarni tavsiya qiladi. D. Bell postindustrial jamiyatda bilim, axborot va intellektual resurslarning ijtimoiy taraqqiyotdagi ahamiyati ortib borishini ta’kidlaydi [5]. Bu esa raqamli platformalarda axborot bilan ishlash madaniyati, tanqidiy fikrlash va auditoriyani to‘g‘ri yo‘naltirish masalalarini yanada dolzarb qiladi. Global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalarini o‘rganish jamiyatda axborot madaniyati va media savodxonlikni rivojlantirish uchun ham zarurdir. Chunki har bir foydalanuvchi axborotning mazmunini, manbasini, maqsadini va uning qanday formatda taqdim etilayotganini tahlil qila olishi kerak. Axborotni tanqidiy qabul qilish, fakt va fikrni farqlash, manipulyativ usullarni anglash, emotsional bosimga berilmaslik va manbani tekshirish ko‘nikmalari mafkuraviy tahdidlarga qarshi muhim himoya vositasi hisoblanadi. F. Webster axborot jamiyati nazariyalarida kommunikatsiya, media tuzilmalari va bilim tizimlari zamonaviy ijtimoiy hayotni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida talqin qilinishini qayd etadi [6]. Shuning uchun ta’lim muassasalarida yoshlarni raqamli kontentni tahlil qilishga o‘rgatish, ularning media savodxonligini oshirish va mafkuraviy immunitetini shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Ushbu maqolaning maqsadi — global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalarini kontent, format va maqsadli auditoriya nuqtayi nazaridan tahlil qilish hamda ularning ijtimoiy ong, yoshlar dunyoqarashi va mafkuraviy xavfsizlikka ta’sirini ochib berishdan iborat. Maqolaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: global axborot platformalari tushunchasining mazmunini yoritish; mafkuraviy ta’sir strategiyalarining asosiy xususiyatlarini aniqlash; kontent mazmuni orqali amalga oshiriladigan g‘oyaviy ta’sir mexanizmlarini tahlil qilish; formatning auditoriyaga ta’sir kuchini ochib berish; maqsadli auditoriya segmentlari va ularning axborotni qabul qilish xususiyatlarini izohlash; media savodxonlik va tanqidiy tafakkurning mafkuraviy tahdidlarga qarshi himoya vositasi sifatidagi ahamiyatini asoslash.

Tadqiqot obyekti sifatida global axborot platformalarida kechayotgan axborot-kommunikatsiya jarayonlari olinadi. Tadqiqot predmeti esa ushbu platformalarda qo‘llaniladigan mafkuraviy ta’sir strategiyalari, ularning kontent, format va maqsadli auditoriya bilan bog‘liq xususiyatlaridir. IMRAD talablari asosida mazkur maqolada avvalo mavzuning nazariy asoslari kirish qismida yoritiladi, keyingi bo‘limda tadqiqot metodologiyasi bayon qilinadi, so‘ngra natijalar va muhokama qismida global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir mexanizmlari tahlil qilinadi. Yakunda esa asosiy ilmiy xulosalar umumlashtiriladi. Shunday qilib, global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalari zamonaviy axborot jamiyatining eng muhim muammolaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bunday strategiyalarni chuqur tahlil qilish jamiyatda sog‘lom axborot muhitini shakllantirish, yoshlarni zararli g‘oyalardan himoya qilish, milliy qadriyatlarni asrash va raqamli makonda ongli axborot iste’molchisiga aylanish uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot metodologiyasi global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalarini kontent, format va maqsadli auditoriya nuqtayi nazaridan tahlil qilishga qaratilgan. Mavzu murakkab va ko‘p qirrali bo‘lgani sababli tadqiqotda ijtimoiy-falsafiy, kommunikativ, madaniy va psixologik yondashuvlar uyg‘un holda qo‘llaniladi. Chunki global

axborot platformalarida mafkuraviy ta’sir faqat siyosiy mazmundagi ochiq targ‘ibot orqali emas, balki turli ko‘ngilochar materiallar, qisqa videolar, ijtimoiy tarmoq postlari, memlar, blogerlik faoliyati, reklama, sharhlar va algoritmik tavsiyalar orqali ham amalga oshadi. Shuning uchun mazkur tadqiqotda axborot platformalari oddiy texnik vosita sifatida emas, balki ijtimoiy ong, qadriyatlar tizimi va jamoaviy qarashlarga ta’sir ko‘rsatuvchi kommunikativ muhit sifatida talqin qilinadi [1]. Tadqiqotda asosiy metod sifatida tahliliy-deskriptiv yondashuvdan foydalaniladi. Ushbu yondashuv global axborot platformalarida qo‘llanilayotgan mafkuraviy ta’sir usullarini tavsiflash, ularning mazmuniy va shakliy xususiyatlarini aniqlash hamda auditoriyaga ta’sir mexanizmlarini izohlash imkonini beradi. Tahliliy yondashuv yordamida kontentning g‘oyaviy mazmuni, unda ilgari surilayotgan qarashlar, qadriyatlar, ramzlar, stereotiplar va emotsional ta’sir vositalari o‘rganiladi. Deskriptiv yondashuv esa bu jarayonlarning qanday shakllarda namoyon bo‘lishini, ya’ni matn, video, rasm, audio, mem, infografika yoki jonli efir kabi formatlar orqali qanday auditoriyaga yetkazilishini tushuntirishga xizmat qiladi [6].

Tadqiqot jarayonida kontent tahlili muhim o‘rin tutadi. Kontent tahlili orqali global axborot platformalarida tarqatilayotgan materiallarning mavzusi, g‘oyaviy yo‘nalishi, asosiy xabari, emotsional ohangi va auditoriyaga ta’sir qilish usullari o‘rganiladi. Bunda kontentning faqat tashqi ko‘rinishi emas, balki uning ichki mazmuni, yashirin maqsadi va ma’naviy-mafkuraviy oqibatlari ham e’tiborga olinadi. Masalan, ayrim materiallar tashqi tomondan oddiy ko‘ngilochar kontent sifatida ko‘rinsa-da, ularning ichki mazmunida milliy qadriyatlarga bepisandlik, tarixiy xotirani zaiflashtirish, iste’molchilik kayfiyatini kuchaytirish yoki yoshlar ongida loqaydlikni shakllantirishga xizmat qiluvchi unsurlar mavjud bo‘lishi mumkin. Shu sababli kontent tahlili mafkuraviy ta’sir strategiyalarini aniqlashda muhim metod hisoblanadi [4]. Mazkur tadqiqotda format tahlili ham alohida ahamiyatga ega. Chunki raqamli platformalarda axborotning ta’sir kuchi faqat uning mazmuniga emas, balki qanday shaklda taqdim etilishiga ham bog‘liq. Qisqa videolar, vizual obrazlar, memlar, emotsional musiqa, shov-shuvli sarlavhalar, tezkor izohlar va algoritmik tavsiyalar auditoriya e’tiborini tortishda kuchli vosita sanaladi. M. McLuhan tomonidan ilgari surilgan “vositaning o‘zi xabar mazmuniga ta’sir ko‘rsatadi” degan qarash zamonaviy raqamli kommunikatsiyani tushunishda muhim ahamiyatga ega [3]. Shu bois tadqiqotda formatning auditoriya qabuliga ta’siri, axborotning tez tarqalishiga sabab bo‘luvchi shakliy omillar va vizual-emotsional vositalarning mafkuraviy ta’sirdagi roli o‘rganiladi.

Maqsadli auditoriya tahlili tadqiqot metodologiyasining yana bir muhim yo‘nalishini tashkil etadi. Har qanday mafkuraviy ta’sir muayyan auditoriyaga qaratilgan bo‘ladi. Global axborot platformalarida foydalanuvchilar yoshi, qiziqishi, kasbi, diniy qarashlari, ijtimoiy mavqeyi, madaniy ehtiyojlari va siyosiy faolligiga ko‘ra turli guruhlarga ajratiladi. Raqamli platformalar esa foydalanuvchilarning avvalgi qidiruvlari, ko‘rgan kontentlari, yoqtirishlari va izohlariga asoslanib, ularga mos axborotni tavsiya qiladi. Bu holat mafkuraviy ta’sirni yanada shaxsiylashtirilgan va samarali ko‘rinishga olib keladi. Shu sababli tadqiqotda auditoriya segmentlari, ularning axborotni qabul qilish xususiyatlari, yoshlarning raqamli kontentga munosabati va axborot tanlashdagi psixologik omillar tahlil qilinadi [1], [5]. Tadqiqotda qiyosiy yondashuvdan ham foydalaniladi. Bu yondashuv ijobiy va salbiy axborot ta’sirini farqlash, ma’rifiy kontent bilan manipulyativ kontent o‘rtasidagi tafovutlarni ko‘rsatish imkonini beradi. Chunki global axborot platformalaridagi har qanday ta’sirni mafkuraviy tahdid sifatida baholash to‘g‘ri emas. Ayrim kontentlar ilmiy, ma’rifiy, madaniy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lsa, boshqalari zararli g‘oyalarni singdirishga, yolg‘on axborot tarqatishga yoki ijtimoiy ongni manipulyatsiya qilishga xizmat qilishi mumkin. Shu sababli tadqiqotda kontentning maqsadi, manbasi, mazmuni, uslubi va auditoriyaga kutilayotgan ta’siri qiyosiy tahlil qilinadi [2].

Metodologik jihatdan tadqiqotda media savodxonlik mezonlariga ham tayaniladi. Media savodxonlik axborotni izlash, tanlash, tekshirish, tahlil qilish, baholash va undan mas'uliyatli foydalanish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. UNESCO tomonidan media va axborot savodxonligi fuqarolarning raqamli jamiyatda faol va mas'uliyatli ishtirok etishi uchun zarur kompetensiya sifatida talqin qilinadi [4]. Shu nuqtayi nazardan, tadqiqotda foydalanuvchilarning axborotni tanqidiy qabul qilish darajasi, manipulyativ usullarni anglash qobiliyati, soxta axborotga munosabati va raqamli muhitda ongli harakat qilish malakalari muhim tahlil mezonlari sifatida olinadi. Ushbu maqolada ilmiy adabiyotlarni o'rganish metodi ham qo'llaniladi. Global axborot jamiyati, media nazariyalari, postindustrial jamiyat, raqamli kommunikatsiya, axborot xavfsizligi va mafkuraviy tahdidlar masalasiga oid ilmiy qarashlar tahlil qilinadi. Castells, Toffler, McLuhan, Bell, Webster kabi olimlarning axborot jamiyati va media ta'siri haqidagi nazariy yondashuvlari mavzuning nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi [1], [2], [3], [5], [6]. Ushbu manbalar orqali axborot platformalarining jamiyat hayotidagi o'rni, axborotning kuch manbai sifatidagi ahamiyati, media vositalarining inson idrokiga ta'siri va zamonaviy ijtimoiy jarayonlarda bilim hamda kommunikatsiyaning roli ilmiy jihatdan izohlanadi.

Tadqiqot metodologiyasida tanqidiy tahlil tamoyili ham muhim o'rin tutadi. Chunki mafkuraviy ta'sir strategiyalari ko'pincha ochiq shaklda emas, balki yashirin, bilvosita va emotsional ta'sir vositalari orqali amalga oshiriladi. Tanqidiy tahlil kontentning ortida qanday g'oya turganini, u kimga qaratilganini, qanday natija kutilayotganini va qanday usullar bilan auditoriya ongiga ta'sir o'tkazayotganini aniqlashga yordam beradi. Ayniqsa, soxta xabarlar, shov-shuvli sarlavhalar, kontekstdan uzib olingan surat va videolar, biryoqlama talqinlar, stereotiplar va qo'rquv uyg'otuvchi materiallarni tahlil qilishda ushbu metod samarali hisoblanadi [4], [6]. Umuman olganda, mazkur tadqiqot metodologiyasi global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta'sir strategiyalarini har tomonlama o'rganishga yo'naltirilgan. Unda kontent tahlili, format tahlili, maqsadli auditoriya tahlili, qiyosiy yondashuv, media savodxonlik mezonlari, ilmiy adabiyotlarni o'rganish va tanqidiy tahlil usullari qo'llaniladi. Ushbu metodlar orqali raqamli platformalarda mafkuraviy ta'sir qanday shakllanishi, qanday vositalar orqali tarqalishi, qaysi auditoriyaga kuchliroq ta'sir qilishi va unga qarshi qanday himoya mexanizmlarini shakllantirish zarurligi aniqlanadi. Shu asosda tadqiqot natijalari global axborot makonida sog'lom media muhitini yaratish, yoshlarning axborot madaniyatini oshirish va mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qilishi mumkin [1], [4], [6].

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta'sir strategiyalari ko'p qirrali, murakkab va dinamik xarakterga ega. Bunday strategiyalar faqat ochiq targ'ibot yoki siyosiy chaqiriqlar orqali emas, balki kontent mazmuni, taqdimot formati, emotsional ta'sir kuchi, algoritmik tavsiyalar va maqsadli auditoriyaning psixologik xususiyatlari orqali amalga oshiriladi. Raqamli platformalarda tarqatiladigan axborot qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yetib borishi sababli uning mafkuraviy ta'sir imkoniyati ham yuqori bo'ladi. Shu bois global axborot platformalari zamonaviy jamiyatda nafaqat muloqot va axborot almashish vositasi, balki ijtimoiy ong, qadriyatlar va dunyoqarashni shakllantiruvchi kuchli omil sifatida namoyon bo'lmoqda [1]. Birinchi natija shundan iboratki, kontent mazmuni mafkuraviy ta'sirning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Raqamli platformalarda tarqatiladigan matn, video, surat, audio, blog, post yoki sharhlar muayyan g'oya va qadriyatlarni targ'ib qilishi mumkin. Ba'zi kontentlar ochiq ma'rifiy, tarbiyaviy yoki ilmiy yo'nalishga ega bo'lsa, ayrimlari yashirin ravishda zararli qarashlarni singdirishga xizmat qiladi. Masalan, milliy qadriyatlarga bepisand munosabat, tarixiy haqiqatni buzib ko'rsatish, iste'molchilik kayfiyatini kuchaytirish, zo'ravonlik yoki axloqiy buzuqlikni oddiy hol sifatida talqin qilish mafkuraviy tahdidlarning

kontent orqali namoyon bo‘lish shakllaridir [2]. Shunday ekan, kontentning tashqi jozibadorligi emas, balki uning ichki g‘oyaviy mazmuni va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilinishi lozim.

Ikkinchi natija formatning auditoriyaga ta’sir kuchi bilan bog‘liq. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, qisqa video, mem, infografika, emotsional surat, shov-shuvli sarlavha va jonli efir kabi formatlar oddiy matnli axborotga nisbatan tezroq qabul qilinadi va kengroq tarqaladi. Ayniqsa, yoshlar vizual va qisqa formatdagi kontentlarni tez iste’mol qiladi. Bunday materiallar murakkab g‘oyalarni sodda, hissiy va esda qoladigan shaklda yetkazadi. Natijada auditoriya axborotni chuqur tahlil qilmasdan, hissiy munosabat asosida qabul qilishi mumkin. M. McLuhan media vositasining o‘zi ham axborot mazmunini qabul qilish shakliga ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi [3]. Bu esa manipulyativ ta’sir kuchini oshiradi. Uchinchi natija maqsadli auditoriya segmentatsiyasi bilan izohlanadi. Global axborot platformalarida foydalanuvchilar yoshi, qiziqishi, kasbi, diniy qarashlari, madaniy ehtiyojlari, siyosiy faolligi va onlayn xatti-harakatlariga qarab turli guruhlarga ajratiladi. Shu asosda har bir auditoriya uchun alohida kontent, til, uslub va format tanlanadi. Masalan, yoshlar uchun qisqa videolar va trendlar, talabalar uchun motivatsion yoki ilmiy-ma’rifiy kontent, diniy qiziqishga ega auditoriya uchun ma’naviy mavzudagi materiallar, siyosiy faol guruhlar uchun tahliliy postlar taqdim etilishi mumkin. Bu holat mafkuraviy ta’sirning shaxsiylashtirilgan va aniq yo‘naltirilgan shaklda amalga oshirilishini ko‘rsatadi [4].

To‘rtinchi natija algoritmik tavsiyalar mafkuraviy ta’sirni kuchaytirishi mumkinligini ko‘rsatadi. Raqamli platformalar foydalanuvchining oldingi qidiruvlari, ko‘rgan videolari, yoqtirgan postlari va izohlariga asoslanib, unga mos kontentlarni taklif qiladi. Bu bir tomondan foydalanuvchi uchun qulaylik yaratsa, ikkinchi tomondan uni ma’lum bir axborot doirasida ushlab qolishi mumkin. Natijada foydalanuvchi biryoqlama qarashlar ta’sirida qoladi, muqobil fikrlar bilan tanishish imkoniyati kamayadi. Bunday holat axborot pufagi, fikriy yakkalanish va dunyoqarash torayishiga olib kelishi mumkin [5]. Beshinchi natija media savodxonlikning mafkuraviy tahdidlarga qarshi asosiy himoya vositasi ekanini ko‘rsatadi. Agar foydalanuvchi axborot manbasini tekshirish, fakt va fikrni farqlash, shov-shuvli sarlavhalarga tanqidiy qarash, manipulyativ usullarni anglash va kontentning maqsadini tushunish ko‘nikmalariga ega bo‘lsa, u zararli g‘oyalar ta’siriga kamroq beriladi. Aksincha, media savodxonligi past bo‘lgan auditoriya yolg‘on axborot, emotsional bosim va biryoqlama talqinlarga oson ishonishi mumkin. UNESCO media va axborot savodxonligini raqamli jamiyatda mas’uliyatli ishtirok etishning muhim kompetensiyasi sifatida talqin qiladi [6]. Shu sababli ta’lim tizimida media savodxonlik va tanqidiy tafakkurni rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Oltinchi natija shundan iboratki, global axborot platformalari faqat tahdid manbai emas, balki mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlash vositasi ham bo‘lishi mumkin. Agar raqamli platformalarda sifatli, ishonchli, ilmiy, tarbiyaviy va milliy qadriyatlarga mos kontentlar ko‘paytirilsa, ular yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish, ma’naviy immunitetini mustahkamlash va sog‘lom ijtimoiy fikrni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun zararli kontentga qarshi faqat cheklovlar bilan emas, balki ijobiy, zamonaviy va ta’sirchan kontent yaratish orqali ham kurashish zarur [7].

Quyidagi jadvalda global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalarining asosiy natijalari umumlashtirilgan:

№	Tahlil yo‘nalishi	Aniqlangan natija	Mafkuraviy ta’sir ko‘rinishi	Tavsiya etiladigan yechim

№	Tahlil yo‘nalishi	Aniqlangan natija	Mafkuraviy ta’sir ko‘rinishi	Tavsiya etiladigan yechim
1	Kontent mazmuni	Axborot ichki g‘oyaviy ma’noga ega bo‘ladi	Milliy qadriyatlarga zid qarashlar, tarixiy xotirani buzish, zararli g‘oyalarni singdirish	Kontentni tanqidiy tahlil qilish, manba va mazmunni tekshirish
2	Kontent formati	Qisqa va vizual formatlar tezroq ta’sir qiladi	Mem, qisqa video, shov-shuvli sarlavha orqali hissiy ta’sir	Vizual kontentni ham mazmuniy jihatdan baholash
3	Maqsadli auditoriya	Har bir guruhga mos alohida axborot tanlanadi	Yoshlar, talabalar, diniy yoki siyosiy faol guruhlarga yo‘naltirilgan ta’sir	Auditoriya xususiyatiga mos media savodxonlik dasturlarini ishlab chiqish
4	Algoritmik tavsiyalar	Foydalanuvchi biryoqlama axborot doirasida qolishi mumkin	Axborot pufagi, fikriy yakkalanish, muqobil qarashlardan uzoqlashish	Turli manbalardan foydalanish va axborotni solishtirish madaniyatini shakllantirish
5	Emotsional ta’sir	Hissiyotga asoslangan kontent tez qabul qilinadi	Qo‘rquv, nafrat, loqaydlik yoki hayrat uyg‘otuvchi materiallar	Hissiy axborotni faktlar asosida tekshirish
6	Soxta axborot	Yolg‘on yoki buzib talqin qilingan ma’lumotlar tez tarqaladi	Dezinformatsiya, manipulyatsiya, noto‘g‘ri xulosa shakllanishi	Faktcheking, rasmiy manbalar bilan solishtirish
7	Ijobiy kontent imkoniyati	Platformalar ma’naviy-ma’rifiy tarbiya vositasiga aylanishi mumkin	Milliy qadriyatlar, ilm-fan, tarix va madaniyat targ‘iboti	Sifatli, zamonaviy va qiziqarli ma’rifiy kontent yaratish
8	Media savodxonlik	Tanqidiy fikrlash zararli ta’sirni kamaytiradi	Foydalanuvchi manipulyatsiyani anglay oladi	Ta’limda media savodxonlik va axborot madaniyatini kuchaytirish

Jadvaldan ko‘rinadiki, global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalari bir nechta asosiy omillar orqali shakllanadi: kontent mazmuni, format, auditoriya, algoritm, emotsional ta’sir va axborot manbasi. Bu omillarning har biri alohida ta’sir kuchiga ega bo‘lsa-da, ular ko‘pincha birgalikda ishlaydi. Masalan, maqsadli auditoriyaga yo‘naltirilgan qisqa video emotsional musiqa, shov-shuvli sarlavha va algoritmik tavsiya orqali tez tarqalib, kuchli mafkuraviy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bunday jarayonlar raqamli kommunikatsiyada axborotning mazmuni bilan birga uning shakli va tarqatish mexanizmlarini ham tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi [8].

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, mafkuraviy ta’sir strategiyalariga qarshi kurashda faqat texnik cheklovlar yoki nazorat mexanizmlari yetarli emas. Asosiy e’tibor foydalanuvchining ongli axborot iste’molchisi sifatida shakllanishiga qaratilishi zarur. Buning uchun ta’lim muassasalarida media savodxonlik, axborot madaniyati, tanqidiy tafakkur va raqamli xavfsizlik bo‘yicha tizimli ishlar olib borilishi lozim. I. A. Karimov ma’naviyatni jamiyatni birlashtiruvchi va insonni yuksak maqsadlar sari yo‘naltiruvchi kuch sifatida baholaydi [9]. Shu jihatdan ma’naviy tarbiya raqamli makondagi mafkuraviy xavflarga qarshi muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari global axborot platformalarida mafkuraviy ta’sir strategiyalari zamonaviy jamiyat uchun muhim nazariy va amaliy muammo ekanini ko‘rsatadi. Ushbu strategiyalar zararli g‘oyalarni kuchaytirishi ham, to‘g‘ri foydalanilganda ma’naviy-ma’rifiy rivojlanishga xizmat qilishi ham mumkin. Shu sababli global axborot makonida sog‘lom media muhitini shakllantirish, sifatli kontent yaratish, yoshlarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish va media savodxonligini oshirish mafkuraviy xavfsizlikning muhim shartlari hisoblanadi. Sh. M. Mirziyoyev yoshlarni zararli g‘oyalardan himoya qilish va ularni zamonaviy bilim hamda yuksak ma’naviyat asosida tarbiyalash masalasini jamiyat oldidagi ustuvor vazifalardan biri sifatida ta’kidlaydi [10].

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalari zamonaviy jamiyatda murakkab va ko‘p qatlamli hodisa sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bunday strategiyalar faqat ochiq siyosiy targ‘ibot yoki bevosita g‘oyaviy chaqiriqlar orqali emas, balki kontent mazmuni, format, vizual obrazlar, emotsional ta’sir, algoritmik tavsiyalar va maqsadli auditoriyaning psixologik xususiyatlari orqali amalga oshadi. Castells axborotlashgan jamiyatda kommunikatsiya tarmoqlari ijtimoiy ong va jamoaviy harakatlarni shakllantirishda muhim omil ekanini ta’kidlaydi [1]. Shu sababli global axborot platformalarini oddiy aloqa vositasi sifatida emas, balki ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim kommunikativ maydon sifatida baholash zarur. Muhokama jarayonida eng avvalo kontent mazmunining mafkuraviy ta’sirdagi o‘rni alohida ko‘zga tashlanadi. Har qanday axborot matn, video, surat, audio yoki blog ko‘rinishida bo‘lishidan qat’i nazar, muayyan g‘oya va qadriyatlarni o‘zida aks ettiradi. Ayrim kontentlar ochiq ravishda ma’rifiy va tarbiyaviy maqsadga xizmat qilsa, boshqalari yashirin tarzda zararli qarashlarni targ‘ib qilishi mumkin. Masalan, milliy qadriyatlarga befarqlik, tarixiy xotirani zaiflashtirish, zo‘ravonlikni oddiy hol sifatida ko‘rsatish yoki iste’molchilik kayfiyatini kuchaytirish kabi holatlar ko‘pincha ko‘ngilochar kontent ichida yashirin tarzda beriladi. Toffler axborot va bilim zamonaviy jamiyatda kuch manbalaridan biriga aylanishini qayd etadi [2]. Bu esa foydalanuvchidan axborotni yuzaki emas, balki mazmuniy va g‘oyaviy jihatdan tahlil qilishni talab etadi.

Format masalasi ham muhim ahamiyatga ega. Raqamli platformalarda qisqa video, mem, infografika, jonli efir, emotsional surat yoki shov-shuvli sarlavha kabi formatlar foydalanuvchi e’tiborini tez tortadi. Bunday shakldagi axborot ko‘pincha oson qabul qilinadi, tez esda qoladi va keng tarqaladi. Ayniqsa, yoshlar qisqa va vizual kontentga ko‘proq murojaat qilgani sababli mafkuraviy ta’sir ham aynan shu formatlar orqali kuchayishi mumkin. McLuhan ommaviy kommunikatsiya vositasining o‘zi ham inson idroki va xabarni qabul qilish shakliga ta’sir etishini ta’kidlaydi [3]. Bu holat axborotni yetkazish shakli uning mazmunidan kam bo‘lmagan darajada ta’sirchan ekanini ko‘rsatadi. Maqsadli auditoriya tahlili shuni anglatadiki, mafkuraviy ta’sir har doim ham umumiy auditoriyaga emas, balki aniq bir guruhga yo‘naltiriladi. Yoshlar, talabalar, diniy qarashlarga ega guruhlar, siyosiy faol foydalanuvchilar yoki muayyan madaniy qiziqishga ega insonlar alohida axborot segmenti sifatida tanlanadi. Raqamli platformalar foydalanuvchining qidiruvlari, ko‘rgan materiallari, izohlari va qiziqishlariga asoslanib, unga

mos kontentni tavsiya qiladi. UNESCO media va axborot savodxonligini raqamli jamiyatda mas'uliyatli ishtirok etish uchun zarur kompetensiya sifatida talqin qiladi [4]. Bu esa mafkuraviy ta'sirni yanada shaxsiylashtirilgan va samaraliroq qiladi.

Algoritmik tavsiyalar global axborot platformalaridagi ta'sir mexanizmlarini yanada murakkablashtiradi. Bir tomondan, algoritmlar foydalanuvchiga o'ziga qiziqarli bo'lgan axborotni topishda yordam beradi. Ikkinchi tomondan esa, ular foydalanuvchini bir xil mazmundagi axborotlar doirasida ushlab qolishi mumkin. Natijada inson turli manbalar va qarashlar bilan tanishish imkoniyatidan cheklanadi, dunyoqarashi torayadi va biryoqlama fikrlash kuchayadi. Bell postindustrial jamiyatda bilim va axborotning ijtimoiy taraqqiyotdagi roli ortib borishini ta'kidlaydi [5]. Bunday sharoitda algoritmik tavsiyalar axborot pufagini yuzaga keltirib, mafkuraviy manipulyatsiya uchun qulay sharoit yaratishi mumkin. Muhokama davomida yana bir muhim jihat — emotsional ta'sirning kuchidir. Raqamli platformalarda tarqatiladigan kontent ko'pincha foydalanuvchining aqlidan ko'ra hissiyotiga tezroq ta'sir qiladi. Qo'rquv, nafrat, achinish, hayrat yoki g'azab uyg'otuvchi materiallar tez tarqaladi va kuchli munosabat keltirib chiqaradi. Bunday holatda foydalanuvchi axborotni chuqur tahlil qilmasdan, hissiy reaksiya asosida qabul qilishi mumkin. Webster axborot jamiyati nazariyalarida media tuzilmalari va kommunikatsiya tizimlari zamonaviy ijtimoiy hayotni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida ko'rilishini ta'kidlaydi [6]. Shu bois mafkuraviy ta'sir strategiyalari aynan emotsional va kommunikativ mexanizmlardan unumli foydalanadi.

Global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta'sirga qarshi kurashda media savodxonlik asosiy himoya vositalaridan biri hisoblanadi. Media savodxonlik foydalanuvchiga axborot manbasini tekshirish, fakt va fikrni farqlash, manipulyativ usullarni aniqlash, shov-shuvli sarlavhalarga tanqidiy qarash va kontentning asl maqsadini tushunish imkonini beradi. Bunday ko'nikmaga ega bo'lgan inson yolg'on axborot yoki zararli g'oyalarni ko'r-ko'rona qabul qilmaydi. Karimov ma'naviyatni inson va jamiyat hayotidagi muhim tayanch kuch sifatida baholaydi [9]. Shu sababli ta'lim tizimida, ayniqsa yoshlar tarbiyasida media savodxonlik va ma'naviy immunitetni rivojlantirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Shuningdek, global axborot platformalarini faqat tahdid manbai sifatida baholash to'g'ri emas. Chunki ular ma'naviy-ma'rifiy tarbiya, ilmiy bilimlarni tarqatish, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish va sog'lom ijtimoiy fikrni shakllantirish uchun ham keng imkoniyatlar yaratadi. Raqamli platformalar orqali ta'limiy videolar, ilmiy maqolalar, tarixiy-ma'rifiy kontentlar, madaniy loyihalar va vatanparvarlik ruhidagi materiallarni keng auditoriyaga yetkazish mumkin. Mirziyoyev yoshlarni zararli g'oyalardan himoya qilish va ularni zamonaviy bilim hamda yuksak ma'naviyat asosida tarbiyalash masalasini muhim vazifa sifatida belgilaydi [10]. Demak, muammo platformalarning o'zida emas, balki ulardan qanday maqsadda va qanday mazmunda foydalanilayotganidadir.

Mafkuraviy ta'sir strategiyalariga qarshi samarali kurashish uchun faqat cheklov yoki taqiqlash yetarli emas. Eng muhim yo'l — ijobiy, sifatli va zamonaviy kontent yaratishdir. Agar yoshlar uchun foydali, qiziqarli va zamonaviy shakldagi ma'naviy-ma'rifiy materiallar yetarli bo'lmasa, ular tabiiy ravishda boshqa, ba'zan zararli kontentlarga murojaat qiladi. Shu sababli raqamli makonda milliy qadriyatlar, ilm-fan, tarix, madaniyat, axloqiy tarbiya va ijtimoiy mas'uliyatni targ'ib qiluvchi materiallarni ko'paytirish zarur. Umuman olganda, muhokama shuni ko'rsatadiki, global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta'sir strategiyalari kontent, format va maqsadli auditoriya bilan chambarchas bog'liq. Bu strategiyalar zararli g'oyalarni tarqatish vositasiga aylanishi ham, to'g'ri foydalanilganda jamiyat ma'naviy taraqqiyotiga xizmat qilishi ham mumkin. Shu sababli sog'lom axborot muhitini shakllantirish, media savodxonlikni oshirish, yoshlarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish va milliy qadriyatlarga asoslangan ma'naviy immunitetni kuchaytirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sir strategiyalari zamonaviy axborot jamiyatining eng muhim va dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, videoxostinglar, bloglar va messenjerlar orqali axborot qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yetib bormoqda. Bu jarayon bir tomondan bilim olish, muloqot qilish, ilmiy-ma’rifiy kontent tarqatish va milliy qadriyatlarni targ‘ib etish imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan zararli g‘oyalar, soxta xabarlar, manipulyativ materiallar va buzg‘unchi mafkuraviy qarashlarning tarqalishiga ham sharoit yaratmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, mafkuraviy ta’sir strategiyalari asosan kontent mazmuni, taqdimot formati va maqsadli auditoriya xususiyatlari orqali amalga oshiriladi. Kontentning ichki g‘oyaviy mazmuni, undagi ramzlar, stereotiplar, emotsional ta’sir vositalari va takrorlanuvchi obrazlar foydalanuvchi ongiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, qisqa videolar, memlar, infografikalar, shov-shuvli sarlavhalar va vizual obrazlar orqali uzatiladigan axborot tez qabul qilinadi hamda keng tarqaladi. Bu esa formatning mafkuraviy ta’sirdagi o‘rni yuqori ekanini ko‘rsatadi.

Shuningdek, raqamli platformalardagi algoritmik tavsiyalar foydalanuvchini muayyan axborot doirasida ushlab qolishi va biryoqlama qarashlarning shakllanishiga sabab bo‘lishi mumkin. Maqsadli auditoriyaga yo‘naltirilgan kontent esa yoshlar, talabalar, diniy yoki siyosiy faol guruhlar ongiga aniqroq ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli global axborot platformalaridagi mafkuraviy ta’sirni tahlil qilishda auditoriyaning yoshi, qiziqishi, psixologik holati, axborotni qabul qilish madaniyati va media savodxonlik darajasini hisobga olish zarur. Mafkuraviy tahdidlarning oldini olishda faqat cheklash yoki taqiqlash yetarli emas. Eng samarali yo‘l — foydalanuvchilarda media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, axborot manbasini tekshirish, fakt va fikrni farqlash, manipulyativ usullarni anglash hamda axborotga mas’uliyat bilan yondashish ko‘nikmalarini shakllantirishdir. Ayniqsa, yoshlar orasida raqamli madaniyat, axborot xavfsizligi va mafkuraviy immunitetni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, global axborot platformalari mafkuraviy tahdidlarni kuchaytiruvchi omilga ham, ularni bartaraf etuvchi samarali vositaga ham aylanishi mumkin. Bu, avvalo, ulardan qanday maqsadda foydalanish, qanday kontent yaratish va auditoriyada qanday axborot madaniyatini shakllantirishga bog‘liq. Shu bois sog‘lom axborot muhitini yaratish, sifatli va ma’rifiy kontentni ko‘paytirish, yoshlarning tanqidiy tafakkurini rivojlantirish hamda milliy qadriyatlarga asoslangan ma’naviy immunitetni mustahkamlash bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
2. Toffler, A. (1980). *The third wave*. Bantam Books.
3. McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. McGraw-Hill.
4. UNESCO. (2013). *Global media and information literacy assessment framework: Country readiness and competencies*. UNESCO.
5. Bell, D. (1973). *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. Basic Books.
6. Webster, F. (2006). *Theories of the information society* (3rd ed.). Routledge.
7. Karimov, I. A. (2008). *Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch*. Ma’naviyat.
8. Mirziyoyev, Sh. M. (2017). *Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz*. O‘zbekiston.
9. Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. Penguin Press.